

APTITUDINILE

DEFINIREA ȘI CARACTERISTICILE APTITUDINILOR

Oamenii se deosebesc după **posibilități de acțiune** în diferite domenii de activitate (practic, sportiv, intelectual) cu rezultate eficiente diferite, calitativ și cantitativ. Inte-

130

resează în primul rând calitatea. Toți oamenii pot cânta dar câți sînt apți, au aptitudini, sînt capabili, sînt dotați, câți nu?

Rezultatul oricărei activități este evaluat și distribuit pe o scală amplă, stabilindu-se grupe mari: slab, mediu, superior. Este cunoscută de pildă scalarea și testarea inteligenței generale (și specific — aptitudinile) pe o întindere de 0—160 puncte (Q.I).

Merită să amintim pe Francis Galton, primul care a întreprins cercetări în domeniul aptitudinilor și pe care le-a publicat în 1869 în lucrarea «Hereditary Genius». După cum rezultă din titlu, Galton consideră aptitudinile ca fiind **ereditate**. El a studiat viața a 1000 de oameni, care făceau parte din 300 de familii engleze cu nume de rezonanță istorică, depistînd din rîndul lor 415 oameni celebri. La aceste familii el a observat că există o perioadă de involuție a lor. Mai tîrziu, James Cattel (1890), elevul lui W. Wundt a elaborat **primele teste** privind și cercetarea aptitudinilor. În acea perioadă, **aptitudinile deosebite** erau așezate la granița patologiei. G. Lombroso, fiziolog italian, a definit genialitatea ca o psihoză degenerativă. Acest punct de vedere era susținut de către Ernest Kretzner, Lange-Fichbanu și de către unii psihanalști. Aceștia din urmă acceptau că aptitudinile își au obîrșia în **viața instinctuală**. După opinia lor, copii dotați posedă o mai mare energie libidinală.

Burt a început, la Londra, în 1915 cercetările privind aptitudinile. Printre copii de școală el a găsit 3% foarte dotați diferențiînd cinci tipuri de aptitudini:

- aptitudini **verbale** (care predomină la fete);
- aptitudini pentru **matematică**;
- aptitudini **tehnice** (care predomină la băieți);
- aptitudini **artistice** (mai frecvent la fete);
- aptitudini **creative**.

Actualmente — la noi — aptitudinile sînt definite ca **însușiri psihice** și fizice care constituie o condiție a realizării cu succes a anumitor activități.

Paul Popescu Neveanu definește aptitudinile ca fiind: «**însușire** sau **sistem de însușiri** ale subiectului, mijlocînd reușita într-o activitate; **posibilitatea** de a acționa și obține performanțe; **factor al persoanei** ce facilitează cunoașterea, practica, elaborările tehnice și artistice, comunicarea».

Un alt aspect este raportul dintre **aptitudini** și **procese psihice**, care nu se opun, cum zic unii, ci dimpotrivă, aptitudinile se realizează prin procese psihice, funcționalitatea acestora constituind cea mai generală explicație psihologică a lor.

Unele aptitudini se realizează prin procese psihice mai numeroase și variate, altele, printr-un număr mai redus. Analiza fiecărei aptitudini evidențiază faptul că «funcțiile psihice sînt organizate într-un anumit fel, realizîndu-se plastic și în raport cu un anumit tip de împrejurări, în formarea unor operații specifice».

Aptitudinile constituie **latura instrumentală și executivă** a personalității; este o instrumentație psihică, valoarea aptitudinilor trebuie pusă în legătură directă cu eficiența, calitatea și modul de îmbinare a operațiilor.

Aptitudinea arată **ce poate individul, iar nu ce știe el**. Înțelegînd prin aptitudine **efectul, rezultatul, performanța** ce se realizează printr-un proces psihic sau printr-o configurație de procese psihice, se poate afirma că nu există individ uman normal care să nu posede într-un anumit grad tot felul de aptitudini.

DOTAȚIE NATIVĂ ȘI MODELARE PRIN INVĂȚARE

În analiza formării aptitudinilor umane trebuie să ținem seama de trei principii:

— aptitudinea **se dezvoltă** în cadrul activității sub acțiunea factorilor sociali (educaționali);

— aptitudinile nu se reduc la sume de date fixe, imuabile, ci prezintă un caracter **dinamic, perfectibil**;

— ritmul înalt al dezvoltării vieții social-economice, avînd drept consecință modificări, schimbări în planul formelor de activitate, al profesiunilor, solicită din partea indivizilor **noi aptitudini, noi capacități**. Astfel, în momentul în care încercăm să organizăm un proces de formare de noi aptitudini, trebuie să avem în vedere atît condițiile externe, cît și condițiile interne. În abordarea aptitudinii trebuie să avem în vedere următoarele **coordonate de definire**:

— **procese și funcții psihice** (nucleul său psihologic);

— **nivelul de funcționalitate** al proceselor și funcțiilor psihice;

— **modul de organizare al proceselor** și funcțiilor psihice în elemente (sau factori) ale aptitudinii corespunzător structurii activității externe a subiectului;

— **geneza elementelor** componente ale aptitudinii (proveniența lor din acțiuni și operații interiorizate);

— **modul de organizare și funcționalitate a elementelor componente în cadrul aptitudinii** ca formațiune psihologică complexă;

— **dinamica specifică** elementelor componente de aptitudini (proces de compensare, transfer, generalizări etc.);

— **comportament eficient.**

Aptitudinile au la bază dispoziții individuale **înnăscute** care sînt premisele naturale (analizatori, dinamica activității nervoase).

Aptitudinea depinde **de ereditate** dar nu este făurită nemijlocit de ea, ci se făurește în condițiile prilejuite de activitate. **Principiul învățării** acționale capătă tot mai mult teren în psihologia modernă, cu aplicare în psihologia școlară. **Procesul instructiv-educativ** constituie cel mai important factor de formare și dezvoltare a aptitudinilor elevilor (diferențierea randamentului școlar). Există precocitate în unele domenii de activitate: muzică, pictură, coregrafie, matematică care indică aptitudini: **Mozart** a compus un menuet la 5 ani; **Enescu** a început să cînte la vioară la 4 ani, iar la 7 ani a devenit «student» la Conservatorul din Viena; iar **Goethe** la 8 ani a scris literatură; **Repin** manifestă aptitudini de pictură de la vîrsta de 3—4 ani; **N. Gri-gorescu** la 7—8 ani picta iconițe, iar la 13 ani — biserici.

Copii excepționali: Karl Withe — a învățat să citească înainte de 5 ani, iar la 14 ani a obținut titlul de doctor; Norbert Wiener a absolvit studiile la o vîrstă foarte timpurie; Fr. Galton a citit prima carte la 3 ani; J. S. Mill a învățat limba greacă la 3 ani.

Deși aptitudinile apar mai bine conturate în **adolescență** ele se pot manifesta și mai tîrziu. (W. Scott a scris primul roman la 34 ani; St. Korsakov a scris prima carte la 56 de ani). Nu numai **vîrsta** determină apariția aptitudinilor ci și **munca** permanentă și tenace.

Din datele statistice existente rezultă că performanțele care depind de: forța, viteza și precizia mișcărilor (performanțe excepționale — campioni) apar la 25—28 ani. La 25—40 ani se stabilesc performanțe ce țin de precizie iar la 36—50 ani au fost elaborate lucrările cele mai valoroase în diferite domenii ale științei.

Insuccesul la învățătură nu este un indiciu al absenței predispozițiilor și aptitudinilor (și elevii capabili pot rămâne în urmă la învățătură) — cazuri celebre: **A. Humboldt** era socotit în copilărie ca mărginit, slab înzestrat (se exprimau îndoieli dacă va primi instrucția necesară) iar **Newton** era ultimul din clasă; **Liné** — era considerat de tatăl său ca fiind capabil să coase numai cizme; **Molière** mult timp n-a învățat să citească; iar **Pasteur** în școală era socotit slab la chimie (el care a adus atâtea contribuții în domeniul chimiei organice) a fost admis cu greu la bacalaureat; **Napoleon** a fost un elev mediocru în școala militară, **Verdi** a fost respins la Conservatorul din Milano, iar juriul l-a sfătuit să-și aleagă o altă carieră.

CLASIFICAREA APTITUDINILOR

Aptitudinile se pot divide în **simple** (elementare) și **complexe**, cu o compoziție heterogenă.

Simple (acuitate vizuală, tactilă, orientare în timp, simțul ritmului, reprezentarea, proprietăți de memorie, atenție).

Complexe (aptitudini muzicale: acuitate auditivă, auz absolut, simț al ritmului, auz muzical, auz intern, memorie și fantezie muzicală, sinestezii specifice, auz armonic).

Din aptitudinile **complexe** se formează aptitudinile **generale** și aptitudinile **specifice**.

Aptitudinile generale asigură succesul în **mai multe domenii** de activitate:

- spirit de observație;
- capacitate de învățare;
- calități ale memoriei;
- inteligența (aptitudine generală).

Aptitudinile **speciale** se manifestă numai **într-un anumit domeniu**: muzica, arte plastice, literatura, tehnica, disciplinele școlare. Prezența aptitudinii speciale nu exclude aptitudinea generală.

Se mai pot diviza și astfel: aptitudini **școlare** și aptitudini **profesionale** sau vocaționale.

Apariția și dezvoltarea aptitudinilor de-a lungul istoriei au fost și sînt dependente de diviziunea socială a muncii, de activitatea socială a oamenilor.

Talentul este o continuare a aptitudinii, o **treaptă superioară** în dezvoltarea acesteia, caracterizat nu numai prin efectuarea cu succes a unei activități, ci și prin capa-

citătea de a crea opere originale. Talentul aduce ceva nou, original, o valoare deosebită. Nu toate aptitudinile devin talente. Talentul se caracterizează prin inteligență deosebită, impresionabilitate, exigență față de sine, putere de muncă uriașă. Cîteva exemple sînt edificatoare: M. Eminescu — poeziile erau scrise în 40—50 variante; L. N. Tolstoi a refăcut de 7—8 ori principalele sale opere; Bufon a refăcut de 11 ori «Epocile naturii», iar Pascal a refăcut de 16 ori «Scrisorile provinciale».

În psihologie se mai vorbește despre dezvoltarea totală a personalității (Leonardo da Vinci: pictor, scriitor, naturalist, fizician, matematician, filosof; Goethe: poet, romancier, dramaturg, naturalist, fizician; Wagner: compozitor, talent literar; Pascal: matematician și pictor).

Talentul implică **pasiune** pentru **muncă**. Talentul presupune diferite grade de dezvoltare.